УДК 784.1(73)«19»

DOI 10.34064/khnum2-2102

Дзівалтівський М. Ю.

ORCID 0000-0001-8326-7883

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв,
01015, вул. Лаврська, 9, корп. 15, м. Київ, Україна

Історичне формування самобутності американського хорового мистецтва другої половини XX ст.

АНОТАЦІЯ ■ Дзівалтівський М. Ю. Історичне формування самобутності американського хорового мистецтва другої половини XX сторіччя. ■ Недостатнє висвітлення декотрих ключових моментів розвитку американської хорової музики другої половини XX ст. обумовило актуальність і наукову новизну даного дослідження, *метою* якого є визначення специфіки цього явища на прикладах творчості ряду видатних композиторів. Дослідження звертається до теоретичного, історичного та аналітичного методів. Аналіз хорової творчості американських композиторів переконує в думці про переміщення змістовних центрів професійної хорової музики, поступове зникнення дистанції, яка раніше існувала між її споживчими аудиторіями, зближення позицій музики «третього напрямку» і професійного хорового мистецтва. В контексті глобалізаційного розвитку суспільства і медіакультури жанрово-стилістичний зміст, духовні смисли хорових творів поступово набули нових рис: взаємодіють старовинні і сучасні музичні системи, традиційне і новаторське, модифікований фольклор і естрада. В хорових творах все частіше використовується естрадний інструментарій або стильові компоненти джазу, його ритмо-інтонаційні формули. Інноваційні процеси і трансформації в американській хоровій музиці виявляють її інтеграційну специфіку, виразом якої стає метамова, яка формується на основі взаємодії і діалогу різних типів мислення і музичних систем, розширення звукового середовища; збагачення акустичних можливостей хорової музики, глобалізаційних інтенцій. Отже, актуалізація нових культурних домінант і синтез розмаїтих стильових витоків визначають спе-

цифіку американської хорової музики. ■ **Ключові слова:** американська хорова музика, джаз, фольклор, театралізація, діалог, григоріанський спів, еклектика, мінімалізм, традиція.

АННОТАЦІЯ ■ **Дзивалтвський М. Ю. Историческое формирование самобытности американского хорового искусства второй половины XX века.** ■ Недостаточное освещение некоторых ключевых моментов развития американской хоровой музыки второй половины XX в. обусловило актуальность и научную новизну данного исследования, *цель* которого – определение специфики этого явления на примерах творчества ряда выдающихся композиторов. Исследование обращается к теоретическому, историческому и аналитическому методам. Анализ хорового творчества американских композиторов убеждает в мысли о перемещении содержательных центров профессиональной хоровой музыки, постепенном исчезновении дистанции, ранее существовавшей между её потребительскими аудиториями, сближении позиций музыки «третьего течения» и профессионального хорового искусства. В контексте глобализационного развития общества и медиакультуры жанрово-стилистическое содержание, духовные смыслы хоровых произведений постепенно приобрели новые черты: взаимодействуют старинные и современные музыкальные системы, традиционное и новаторское, модифицированный фольклор и эстрада. В хоровых произведениях всё чаще используются эстрадный инструментарий, стилевые компоненты джаза, его ритмо-интонационные формулы. Инновационные процессы и трансформации в американской хоровой музыке обнаруживают её интеграционную специфику, выражением которой становится метаязык, формирующийся на основе взаимодействия и диалога различных типов мышления и музыкальных систем, расширения звуковой среды, обогащения акустических возможностей хоровой музыки, глобализационных интенций. Таким образом, актуализация новых культурных доминант и синтез разнообразных стилевых истоков определяют специфику американской хоровой музыки. ■ **Ключевые слова:** американская хоровая музыка, джаз, фольклор, театралізація, діалог, григоріанське пєнє, еклектика, мінімалізм, традиція.

ABSTRACT ■ Dzivaltivskyi Maxim. Historical formation of the originality of an American choral tradition of the second half of the XX century.

■ **Background.** Choral work of American composers of the second half of the XX century is characterized by new qualities that have appeared because of not only musical but also non-musical factors generated by the system of cultural, historical and social conditions. Despite of a serious amount of scientific literature on the history of American music, the choral layer of American music remains partially unexplored, especially, in Ukrainian musical science, that bespeaks the science and practical *novelty* of the research results. **The purpose of this study** is to discover and to analyze the peculiarities of the historical formation and identity of American choral art of the second half of the twentieth century using the the works of famous American artists as examples. **The research methodology** is based on theoretical, historical and analytical methods, generalization and specification.

Results. The general picture of the development of American composers' practice in the genre of choral music is characterized by genre and style diversity. In our research we present portraits of iconic figures of American choral music in the period under consideration. So, the choral works of *William Dawson (1899–1990)*, one of the most famous African-American composers, are characterized by the richness of the choral texture, intense sonority and demonstration of his great understanding of the vocal potential of the choir. Dawson was remembered, especially, for the numerous arrangements of spirituals, which do not lose their popularity. *Aaron Copland (1899–1990)*, which was called “the Dean of American Composers”, was one of the founder of American music “classical” style, whose name associated with the America image in music. Despite the fact that the composer tends to atonalism, impressionism, jazz, constantly uses in his choral opuses sharp dissonant sounds and timbre contrasts, his choral works associated with folk traditions, written in a style that the composer himself called “vernacular”, which is characterized by a clearer and more melodic language. Among Copland's famous choral works are “At The River”, “Four Motets”, “In the Beginning”, “Lark”, “The Promise of Living”, “Stomp Your Foot” (from “The Tender Land”), “Simple Gifts”, “Zion's Walls” and others. *Dominick Argento's (1927–2019)* style is close to the style of an Italian composer G. C. Menotti. Argento's musical style, first of all, distinguishes the dominance of melody, so he is a leading composer in the genre of lyrical opera. Argento's choral works are

distinguished by a variety of performers' stuff: from a cappella choral pieces – “A Nation of Cowslips”, “Easter Day” for mixed choir – to large-scale works accompanied by various instruments: “Apollo in Cambridge”, “Odi et Amo”, “Jonah and the Whale”, “Peter Quince at the Clavier”, “Te Deum”, “Tria Carmina Paschalia”, “Walden Pond”. For the choir and percussion, Argento created “Odi et Amo” (“I Hate and I Love”), 1981, based on the texts of the ancient Roman poet Catullus, which testifies to the sophistication of the composer's literary taste and his skill in reproducing complex psychological states. The most famous from Argento's spiritual compositions is “Te Deum” (1988), where the Latin text is combined with medieval English folk poetry, was recorded and nominated for a Grammy Award. Among the works of **Samuel Barber's** (1910–1981) vocal and choral music were dominating. His cantata “Prayers of Kierkegaard”, based on the lyrics of four prayers by this Danish philosopher and theologian, for solo soprano, mixed choir and symphony orchestra is an example of an eclectic trend. Chapter I “Thou Who art unchangeable” traces the imitation of a traditional Gregorian male choral singing *a cappella*. Chapter II “Lord Jesus Christ, Who suffered all lifelong” for solo soprano accompanied by oboe solo is an example of minimalism. Chapter III “Father in Heaven, well we know that it is Thou” reflects the traditions of Russian choral writing. **William Schumann** (1910–1992) stands among the most honorable and prominent American composers. In 1943, he received the first Pulitzer Prize for Music for Cantata No 2 “A Free Song”, based on lyrics from the poems by Walt Whitman. In his choral works, Schumann emphasized the lyrics of American poetry. **Norman Luboff** (1917–1987), the founder and conductor of one of the leading American choirs in the 1950–1970s, is one of the great American musicians who dared to dedicate most of their lives to the popular media cultures of the time. Holiday albums of Christmas Songs with the Norman Luboff Choir have been bestselling for many years. In 1961, Norman Luboff Choir received the Grammy Award for Best Performance by a Chorus. Luboff's productive work on folk song arrangements, which helped to preserve these popular melodies from generation to generation, is considered to be his main heritage. The choral work by **Leonard Bernstein** (1918–1990) – a great musician – composer, pianist, brilliant conductor – is represented by such works as “Chichester Psalms”, “Hashkiveinu”, “Kaddish” (Symphony No 3), “The Lark (French & Latin Choruses)”, “Make Our Garden Grow (from Candide)”, “Mass”. “Chichester Psalms”, where the choir sings lyrics in Hebrew, became Bernstein's most famous choral work and one

of the most successfully performed choral masterpieces in America. An equally popular composition by Bernstein is “Mass: A Theater Piece for Singers, Players, and Dancers”, which was dedicated to the memory of John F. Kennedy, the stage drama written in the style of a musical about American youth in searching of the Lord. More than 200 singers, actors, dancers, musicians of two orchestras, three choirs are involved in the performance of “Mass”: a four-part mixed “street” choir, a four-part mixed academic choir and a two-part boys’ choir. The eclecticism of the music in the “Mass” shows the versatility of the composer’s work. The composer skillfully mixes Latin texts with English poetry, Broadway musical with rock, jazz and avant-garde music. Choral cycles by **Conrad Susa** (1935–2013), whose entire creative life was focused on vocal and dramatic music, are written along a story line or related thematically. Bright examples of his work are “Landscapes and Silly Songs” and “Hymns for the Amusement of Children”; the last cycle is an fascinating staging of Christopher Smart’s poetry (the 18 century). The composer’s music is based on a synthesis of tonal basis, baroque counterpoint, polyphony and many modern techniques and idioms drawn from popular music. The cycle “Songs of Innocence and of Experience”, created by a composer and a pianist **William Bolcom** (b. 1938) on the similar-titled poems by W. Blake, represents musical styles from romantic to modern, from country to rock. More than 200 vocalists take part in the performance of this work, in academic choruses (mixed, children’s choirs) and as soloists; as well as country, rock and folk singers, and the orchestral musicians. This composition successfully synthesizes an impressive range of musical styles: reggae, classical music, western, rock, opera and other styles. **Morten Lauridsen** (b. 1943) was named “American Choral Master” by the National Endowment for the Arts (2006). The musical language of Lauridsen’s compositions is very diverse: in his Latin sacred works, such as “Lux Aeterna” and “Motets”, he often refers to Gregorian chant, polyphonic techniques of the Middle Ages and the Renaissance, and mixes them with modern sound. Lauridsen’s “Lux Aeterna” is a striking example of the organic synthesis of the old and the new traditions, or more precisely, the presentation of the old in a new way. At the same time, his other compositions, such as “Madrigali” and “Cuatro Canciones”, are chromatic or atonal, addressing us to the technique of the Renaissance and the style of postmodernism.

Conclusions. Analysis of the choral work of American composers proves the idea of moving the meaningful centers of professional choral music, the

gradual disappearance of the contrast, which had previously existed between consumer audiences, the convergence of positions of “third direction” music and professional choral music. In the context of globalization of society and media culture, genre and stylistic content, spiritual meanings of choral works gradually tend to acquire new features such as interaction of ancient and modern musical systems, traditional and new, modified folklore and pop.

There is a tendency to use pop instruments or some stylistic components of jazz, such as rhythm and intonation formula, in choral compositions. Innovative processes, metamorphosis and transformations in modern American choral music reveal its integration specificity, which is defined by meta-language, which is formed basing on interaction and dialogue of different types of thinking and musical systems, expansion of the musical sound environment, enrichment of acoustic possibilities of choral music, globalization intentions. Thus, the actualization of new cultural dominants and the synthesis of various stylistic origins determine the specificity of American choral music. ■ **Key words:** *American choral music, American choral music, jazz, folklore, theatricalization, dialogue, Gregorian singing, eclecticism, minimalism, tradition.*

Постановка проблеми, зв'язок з науковими та практичними завданнями. Хорова творчість американських композиторів другої половини ХХ ст. характеризується новими якостями, які виникли під впливом не тільки музичних, але і позамузичних чинників, породжених системою культурно-історичних і соціально-художніх передумов (наприклад, тенденції до візуалізації художніх образів, яка формує новий тип мислення, заснований на видовищності та впливі екранних мистецтв).

У теоретичній площині дана стаття продовжує низку досліджень американського музичного мистецтва, зокрема, хорової творчості композиторів другої половини ХХ ст., пов'язаних за хронологічним принципом. Саме він дає можливість послідовно і поетапно простежити еволюцію академічної хорової традиції. З практичної точки зору, розгляд американського хорового мистецтва другої половини ХХ ст. може бути корисним як для творчої роботи керівників хорових колек-

тивів, так і в навчальному процесі на відповідних кафедрах та відділах музичних навчальних закладів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі ознайомлення з музикознавчою літературою, що присвячена музичній американістиці, ми дійшли висновку, що основні етапи розвитку музики США розглянуті доволі ґрунтовно. Цілий ряд досліджень кінця ХХ ст. присвячено музиці професійних американських композиторів. Серед них – «Американська музика від періоду перших переселенців до теперішнього часу» Г. Чейза (Chase, 1992), «Історія американської класичної музики» Дж. В. Страбла (Struble, 1995), «Американська музика. У пошуках національної самобутності» Б. Л. Тишлер (Tischler, 1986), «Музика Нового Світу» Ч. Хемма (Hamm, 1983), «Історія музичного американізму» Б. А. Зак (Zuck, 1980), «Музика Сполучених Штатів Х. В. Хічкока (Hitchcock, 2000).

Українські та російські вчені досліджували питання розвитку музичного мистецтва Америки в численних публікаціях, серед яких – роботи В. Конен (1965; 1994), Г. Шнеєрсона (Шнеєрсон, 1977), С. Сігіди (Сигида, 2005), О. Дубинець (Дубинець, Е., 2006), С. Павлишин (2007), О. Манулкіної (Манулкіна, 2010) та інших.

Незважаючи на солідний корпус наукової літератури з історії американського музичного мистецтва, видається, що хоровий пласт американської музики у певній мірі лишається недослідженим. Отже, недостатнє висвітлення декотрих ключових моментів на шляхах розвитку американської хорової музики другої половини ХХ ст. обумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета даної статті – з'ясувати та проаналізувати особливості історичного формування і самобутності американського хорового мистецтва другої половини ХХ ст. на прикладах композиторської творчості відомих американських митців.

Виклад основного матеріалу. Загальна картина розвитку композиторської практики США в жанрі хорової музики характеризується стилевим різноманіттям. У контексті розвитку та інтернаціоналізації суспільства жанровий і стилістичний зміст, духовні смисли хорових творів поступово стали набувати *нових рис*: взаємодіють старовинні і сучасні музичні системи, традиційне і новаторське, модифікований фольклор

і естрада. Естрадне мистецтво відіграє особливу роль у розширенні простору американської хорової музики ХХ ст. У хорових творах все частіше використовується естрадний інструментарій або який-небудь стильовий компонент джазу, наприклад, ритмічна чи інтонаційна формула. Синтез академічної музики з джазом є специфічною особливістю американської хорової музики. Актуалізація нових культурних домінант переконує нас в думці про переміщення змістовних центрів професійної хорової музики та поступове зникнення дистанції, яка раніше існувала між її різними споживчими аудиторіями, тобто зближення позицій музики «третього напрямку» і професійної хорової музики.

Творчість американських композиторів яскраво демонструє зазначені музично-мистецькі тенденції. Представимо портрети знакових фігур сучасної американської хорової музики другої половини ХХ ст.

William Dawson (1899–1990). Вільям Доусон – один з найвідоміших афро-американських композиторів. Випускник Інституту красних мистецтв імені Хорнера (Horner Institute of Fine Arts) зі ступенем бакалавра музики, Вільям Доусон пізніше навчався в Чиказькому музичному коледжі (Chicago Musical College) у професора Фелікса Боровські (Felix Borowski), а потім в Американській консерваторії (American Conservatory of Music), де отримав ступінь магістра. Його довга і слава кар'єра, яку він розпочав як тромбоніст та шкільний вчитель, згодом зосередилася на знаменитому Таскідському Інституті (Tuskegee Institute), який він почав відвідувати з 13 років. Протягом 25 років Доусон був керівником і диригентом 100-голосного Tuskegee Choir, який отримав національну популярність.

Композитор мандрував світом, читав лекції, співпрацював із хоровими колективами та симфонічними оркестрами, а також займався дослідженнями африканської музики. Доусон запам'ятався хоровими творами (особливо, численними аранжуваннями спіричуелс), серед яких найбільш захоплюючі – «Ain'-a That Good News», «Ev'ry Time I Feel the Spirit», «Ezekiel Saw de Wheel», «Mary Had a Baby», «Oh, What a Beautiful City», «Soon Ah Will Be Done», «Steal Away», «Swing Low, Sweet Chariot», «There Is a Balm in Gilead», «There's a Lit'l Wheel A-Turnin' in My Heart». Хоровим творам Доусона притаманні такі риси, як багатство хорової фактури, пишність звучності, демон-

страція чудового розуміння вокального потенціалу хору. Традиційні афро-американські духовні пісні в аранжуванні Доусона широко публікуються в США і регулярно виконуються хоровими колективами шкіл, коледжів і громад.

Aaron Copland (1900–1990). Аарон Копленд – американський композитор і викладач, письменник, диригент, якого називали «деканом американських композиторів», оскільки його твори першими в США отримали міжнародне визнання. Більше 100 музичних творів самих різних жанрів, що написані композитором, репрезентують стиль «класичної американської» музики, формування якого пов'язане саме з ім'ям А. Копленда. Адаптуючи фольклорні мелодії і джазову стилістику, синтезуючи їх із досягненнями авангардної композиторської техніки свого часу, композитор створює власний стиль у прагненні бути доступним слухачеві. Відкритість, мінливі імпресіоністичні гармонії його музики нагадують про величні пейзажі і дух першопрохідництва, пов'язані з «образом Америки». У цьому плані, його творчість дуже слушно характеризував Д. Мійо (1983: 283): «Найбільше вражає у Копленда почуття землі, почуття країни. Його музика народжує відчуття широких просторів, забарвлених в пастельні тони».

Стиль хорової музики Копленда еkleктичний, – композитор тяжіє до трьох стильових напрямів: атоналізму, імпресіонізму, джазу. Він постійно використовує в своїх хорових опусах гострі дисонантні звучання і різкі темброві контрасти. Тим не менш, його хорові твори, пов'язані з фольклорними традиціями, написані в стилі, який сам композитор називав «vernacular» («простонародний») і для якого характерна більш ясна і мелодійно-виразна мова. Серед відомих хорових творів Копленда – «At The River», «Four Motets», «In the Beginning», «Lark» («Жайворонок») для соло баритона та змішаного хору, «The Promise of Living»; «Stomp Your Foot» (from «The Tender Land»), «Simple Gifts», «Zion's Walls» та ін.

Популярним твором у хоровому доробку Копленда є його «Four Motets» / «Чотири мотети» (1921) для змішаного хору *a cappella*, написані композитором у період навчання в Парижі під керівництвом Наді Буланже та на виконання її завдання. Композитор вважав цю роботу студентською і, погоджуючись на публікацію хорів, зауважив,

що стиль цих хорів «ще не справді» його (Perlis, 1998). Тим не менш, кожен із мотетів, створених на адаптовані старозавітні тексти (1. *Help Us, O Lord* / «Допоможи нам, Господи»; 2. *Thou, O Jehovah, abideh forever* / Ти, Єгова, перебунеш вічно»; 3. *Have Mercy on Us, O My Lord* / «Помилуй нас, Господи»; 4. *Sing Ye Praises to Our King* / «Співаймо хвалу нашому Царю»), демонструє чудове володіння технікою хорového письма та підтримує драматургічну динаміку побудови циклу – від тихого споглядального спокою першого хору до світлої радості ритмічно активного фіналу – співу, що хвалить Творця.

Хоровий стиль композитора повною мірою презентує інший твір – «*In the Beginning*» / «На початку» (1947) для хору без супроводу та меццо-сопрано, де за текстом Біблії описано сім днів творіння (гл. 1:1–2:7) – масштабне (15–20 хвилин звучання) та приголомшливе зображення історії створення світу засобами хорového співу. Тканина твору, що тяжіє до політональності, містить алюзії на канонічний стиль читання Біблії¹ та джазові, зокрема, блюзові сторінки.

Dominick Argento (1927–2019). Один з найвідоміших в Америці композиторів, Домінік Ардженто 1958 р. вступив до університету Міннесота (University of Minnesota), а по його закінченні викладав композицію протягом 39 років. Музичний стиль Д. Ардженто, насамперед, вирізняє панування мелодії, тому він є провідним композитором у жанрі ліричної опери. Його оперний стиль близький стилю відомого італійського композитора Д. К. Менотті. У творчості Ардженто значне місце посідає хорова музика. Від середини 1970-х він почав писати твори для хору Плімутської конгрегаційної церкви в Мінеаполісі (Plymouth Congregational Church, Minneapolis), яким керував його друг Філіп Брунелль (Philip Brunelle). Світова прем'єра відомого хорového твору Ардженто «*Evensong: Of Love and Angels*» була представлена Соборним хоровим товариством (Cathedral Choral Society) у березні 2008 р. у Національному соборі Вашингтона (Washington National Cathedral), до сторіччя якого твір був написаний.

¹ Композитор зазначав, що прагнув до відтворення «вишуканого оповідального стилю, використовуючи біблійну фразу “І був день...” для завершеності кожної секції» (цит. Perlis, 1998).

У липні 2014 р. на Бетховенському Хоровому Фестивалі у Віноні, штат Міннесота (Minnesota Beethoven Festival Chorale, Winona, Minnesota) відбулася прем'єра хорового циклу «Пори року» («Seasons») на тексти Пэта Солстада (Pat Solstad) під керівництвом давнього друга Ардженто – Дейла Уорленда (Dale Warland). Для його ж хору та ударних Ардженто 1981 р. створив «Odi et Amo» («I Hate and I Love»), восьмичастинну композицію на основі текстів давньоримського поета Гая Валерія Катулла, яка засвідчує незвичайну витонченість літературного смаку композитора та його майстерність у відтворенні складних психологічних станів². Найбільш відомий духовний твір композитора великої форми – «Te Deum» (1988), у якому латинський текст поєднаний із середньовічною англійською народною поезією. Він був записаний і номінований на премію Греммі.

Показовою у плані новаторських тенденцій у творчості Ардженто є «Токата Галуппі» / «Toccata of Galuppi's» (1989) – твір за однойменною поемою Роберта Браунінга. Це 20-хвилинна музична п'єса, написана для оригінального виконавського складу: мішаний хор, струнний квартет та клавесин. Такий склад виконавців є досить незвичним для хорової музики як Ардженто, так і всього XX ст. Композитор включає цитати з двох клавірних сонат Бальдассаре Галуппі, а струнний квартет забезпечує супровід хору і клавесину. Це одна з багатьох робіт Ардженто, натхненних Венецією та музикою Галуппі. Твір драматичний, з рисами театральності, де для підвищення драматичної напруги застосовується також речитатив. Твір відрізняє технічна майстерність, зокрема, використання хору, та успішне злиття рис різних музичних епох. «Токкати Галуппі» належить чільне місце в пантеоні видатних сучасних хорових творів.

² «В «Odi et Amo» Домінік Ардженто кладе на музику сім віршів Катулла. Усі вірші цього циклу присвячені Клодії Метеллі, римській аристократці, з якою Катулл мав жажливий роман. Клодія була одружена з римським радником Квінтом Цецилієм Метеллом Целером, і якщо вірити тому, що розповідає Катулл, у Клодії були численні романи. Але Катулл полюбив її (або, принаймні, захопився нею). В «Odi et Amo» Ардженто ми спостерігаємо поступову руйнацію Катулла, оскільки його початкова ейфорія та ідеалізм перетворюються на нищівний сумнів, а згодом – на гіркий відчай» (Oberoi, 2019).

Хоровий доробок Ардженто вирізняється різноманітністю виконавських складів: від а cappell'них хорових п'єс – «A Nation of Cowslips», «Easter Day» для мішаного хору – до творів великої форми у супроводі різних інструментів: «Apollo in Cambridge», «Odi et Amo», «Jonah and the Whale», «Peter Quince at the Clavier», «Te Deum», «Tria Carmina Paschalia», «Walden Pond».

Samuel Barber (1910–1981). Вокально-хорова музика була провідною у творчості Семюела Барбера. Свою першу оперу Барбер спробував написати у 10 років, у 14 вступив до Інституту Кертіса, де вивчав вокал, фортепіано та композицію; пізніше навчався й диригуванню у Фріца Райнера. Барбер є лауреатом численних нагород та призів, включаючи Американський Prix de Rome та дві Пулітцерівські премії. (Samuel Barber. Retrieved 2020, Feb. 4).

Кантата С. Барбера «*Prayers of Kierkegaard*» за текстами чотирьох молитов датського філософа і богослова С. Кіркегора, написана для сопрано соло, мішаного хору та симфонічного оркестру, була закінчена 1954 р. Композитор поділив твір на чотири частини, кожна з яких представляє одну з молитов. I частина «O Thou Who art unchangeable» / «О Ти, хто є незмінним» говорить про «Бога незмінного» і починається чоловічим хором а cappella в стилі григоріанського співу. Згодом на фоні співу контрапунктом вступає оркестр. II частина «Lord Jesus Christ, Who suffered all life long» / «Господи Ісусе Христе, Котрий страждав усе життя» доручена соло сопрано у супроводі соло гобоя. Цей мінімалізм руйнується в III частині «Father in Heaven, well we know that it is Thou» / «Отче Небесний, ми знаємо, що це Ти», яка звернена до традицій російського хорового письма. Ця молитва зростає як в хорі, так і в оркестрі, аж поки не переходить у заключний «танець» – фінальний номер «Father in Heaven! Hold not our sins up against us» / «Отець Небесний! Не звинувачуй нас в наших гріхах»... До хорового доробку композитора належать також інші твори: «Agnus Dei», «A Nun Takes the Veil (Heaven-Haven)», «A Stopwatch and an Ordnance Map», «Let Down the Bars, O Death», «Reincarnations», «Sure on this Shining Night», «Twelfth Night».

William Schuman (1910–1992). Вільям Шуман – один з визначних американських композиторів, який 1943 р. отримав першу музич-

ну Пулітцерівську премію (Pulitzer Prize for Music) за Кантату № 2 «A Free Song», написану на вірші Уолта Уїтмена (Walt Whitman). Текст був вибраний зі збірки Уїтмена «Удар барабана». Кантата написана для хору і оркестру, складається з двох частин: I. «Look Down, Fair Moon» / «Поглянь униз, Ясний місяць»); II. «Song of the Banner» / «Пісня прапора». На думку Аннегрет Фаузер, твір змодельований на зразок П'ятої симфонії Л. ван Бетховена (Fauser, Annegret, 2013: 238).

Творчість Шумана особливо багата на хорові твори. Він був визнаним майстром хорового жанру. Його хорова музика різна за складністю і масштабами – деякі твори були написані спеціально для співаків-аматорів. Хоровий доробок композитора, окрім «A Free Song», містить такі твори, як «Carols of Death», «Casey at the Bat», «The Lord Has a Child», «Perceptions», «Te Deum», «This Is Our Time». У своїй хоровій творчості В. Шуман зробив наголос на текстах з американської поезії. «Carols of Death» / «Колядки смерті» написані на три драматичні вірші У. Уїтмена. На більш легкій ноті створена кантата «Casey at the Bat» / «Кейсі біля кажана» (1976), що відображає пристрасть Шумана до бейсболу, музичний матеріал якої запозичений з його опери «The Mighty Casey» / «Могутній Кейсі» (1953) за «бейсбольним» віршем Ернеста Лоуренса Тейєра.

Norman Luboff (1917–1987). Норман Лубофф – один із видатних американських музичних діячів, які наважилися більшу частину свого життя присвятити популярній медіа-культурі своєї епохи; композитор, аранжувальник, керівник хору. Н. Лубофф був засновником та диригентом Norman Luboff Choir, одного з провідних американських хорових колективів. Norman Luboff Choir став відомим завдяки участі в дуже успішних різдвяних передачах з Бінгом Кросбі (Bing Crosby), які виходили з 1955 по 1962 рр. За 25 років його хоровий колектив записав понад 75 альбомів, які містять соло таких відомих співаків, як Френк Сінатра (Frank Sinatra), Доріс Дей (Doris Day) та Джо Стаффорд (Jo Stafford).

Святкові альбоми «Songs of Christmas» (1956) та «Christmas with the Norman Luboff Choir» (1964) стали багаторічними бестселерами. У 1961 р. Norman Luboff Choir отримав премію Греммі за найкращий хоровий виступ. Колектив також записував класичну хорову музи-

ку, від епохи Відродження до сучасності. Дуже важливою частиною спадщини композитора є його плідотворна робота над створенням аранжувань народних пісень, що допомогло зберегти ці улюблені мелодії для наступних поколінь. Його величезну і неоціненну колекцію партитур 1993 р. подарували Бібліотеці Конгресу.

До хорового доробку Н. Лубоффа входять відомі твори: «A Capital Ship», «All Through the Night», «A-Roving», «Black Is the Color of My True Love's Hair», «Riders in the Sky», «Skip to My Lou», «Vigolin», «Whoopie Ti Yi Yo», «Yellow Bird» та ін.

Leonard Bernstein (1918–1990). Леонард Бернстайн, автор «Вестсайдської історії» – надзвичайно популярного мюзиклу XX ст. – був великим музикантом – композитором, піаністом, блискучим диригентом-популяризатором. Хоровий доробок композитора представлений такими творами, як «Chichester Psalms», «Hashkiveinu», «Kaddish (Symphony No 3)», «The Lark (French & Latin Choruses)»; «Make Our Garden Grow (from Candide)», «Mass». Широко відомий в усьому світі його хоровий шедевр – «Chichester Psalms». Твір написаний на замовлення декану Чичестерського собору Вальтера Хассі (Walter Hussey) для Фестивалю Південних Соборів (Southern Cathedrals Festival) 1965 року. Інша, не менш популярна, композиція Леонарда Бернстайна – «Mass: A Theatre Piece for Singers, Players, and Dancers» – сценічне драматичне дійство, неординарний твір, що синтезує риси традиційної меси і театральної бродвейської вистави. Твір був заказаний Жаклін Кеннеді на вшанування пам'яті Джона Кеннеді і прозвучав на відкритті Центру Кеннеді (the John F. Kennedy Center for the Performing Arts) у Вашингтоні. У виконанні «Меси» беруть участь понад 200 співаків, акторів, танцюристів (балетна трупа), музикантів двох оркестрів і трьох хорів. Перший оркестр втілює ортодоксальну традицію, він розміщений в оркестровій ямі (струнні та ударні інструменти, електроорган); другий оркестр розташований на сцені (мідні, дерев'яні духові, рок-інструменти, такі як електрогітара, бас-гітара і велика кількість ударних). Хоровий склад – це чотириголосний змішаний «street» (вуличний) хор, чотириголосний змішаний академічний хор і двоголосний хор хлопчиків. Твір написаний на канонічні (Тридентинської католицької меси) та сучасні тексти –

Стефена Шварца (Stephen Schwartz), Пола Саймона (Paul Simon) та самого Бернштейна. Композитор майстерно поєднує богослужбові латинські тексти із фрагментами на івриті та англійськими віршами. Музика «Меси» демонструє багатоплановість стилістики: поряд із серіалізмом, елементи мюзиклу, джазу, року, фольклору; жанрову різнобарвність – католицькі співи сполучаються із симфонічним маршем, святковим гімном, східними танцями, оркестровими медитаціями, а також хоралами. Все це разом, об'єднане головною ідеєю (конфлікт світоглядів, який виявляється в різних аспектах), складається в єдине драматичне дійство.

Conrad Susa (1935–2013). Все творче життя Конрада Сузи було зосереджено на вокальній та драматичній музиці. Його твори, тональні за основою, ґрунтуються на синтезі барокового контрапункту та багатьох сучасних технічних прийомів та ідіом, залучених з популярної музики. К. Суза написав понад 100 творів для театру, кінематографа й телебачення. Особливо відомим він став завдяки своїм операм, які створював на замовлення оперних театрів Сан-Франциско (San Francisco Opera), Міннесоти (Minnesota Opera) та Американської гільдії органістів (American Guild of Organists). Його перша опера «Transformations», на тексти поезій Анни Секстон, стала однією з найбільш виконуваних американських опер.

Хорові цикли, написані Сузою, об'єднані сюжетною лінією або пов'язані тематично. Яскравими прикладами його хорових композицій є «A Christmas Garland», «Carols and Lullabies», «Christmas in the Southwest», «Fum, Fum, Fum», «Hymns for the Amusement of Children», «Landscapes and Silly Songs», «Magnificat & Nunc Dimittis», «Three Mystical Carols», «Two Marian Carols», багато з них користуються великою популярністю у Різдвяні свята.

William Bolcom (нар. 1938). Композитор і піаніст Вільям Болком, лауреат Пулітцерівської премії (1988) та премії Греммі (2005) – один з небагатьох музикантів, який продовжує традиції Джорджа Гершвіна, виконуючи його фортепіанну музику, а також створюючи власні естрадно-джазові композиції, поруч із симфонічною, оперною, вокальною, камерною, хоровою музикою. Випускник музичного факультету Мічиганського університету, у 1994–2008 рр. він був професором

композиції Університету Росс Лі Фінні (Ross Lee Finney). У якості піаніста Болком виконував і записував власні твори часто разом зі своєю дружиною, співачкою Джоан Морріс (мецо-сопрано). Виконання популярних американських мелодій ХХ ст., у тому числі, з мюзиклів, було особливістю концертів та музичних записів дуету, який 2015 р. створив свій 25-й альбом «Осіньне листя» (William Bolcom. Retrieved 2020, Febr. 5).

Хоровий цикл В. Болкома «Songs of Innocence and of Experience» / «Пісні Невинності та Досвіду», написаний за однойменною поезією У. Блейка, охоплює музичні стилі від романтичного до сучасного, від кантрі до року. У виконанні твору беруть участь понад 200 вокалістів (змішаний, дитячий хори, солісти: сопрано, мецо-сопрано, контральто, тенор, баритон, бас, дискант; виконавці кантрі, року і народні співаки (5–10 солістів) і оркестрантів. У творі успішно синтезується вражаюча палітра музичних стилів: реггі, класика, кантрі, вестерн, рок, опера та ін.

У творі «The Mask» В. Болком демонструє велику різноманітність музичної мови. Поетична основа твору містить вірші афро-американських поетів часів Гарлемського Ренесансу, які об'єднані темою маски і прихованої ідентичності.

Morten Lauridsen (нар. 1943). Мортен Лаурідсен – американський композитор, кар'єра якого побудована на створенні хорової музики. Він є одним з найпопулярніших в Америці хорових композиторів – його твори записані на 100 CD дисках. У 2006 р. Національний фонд мистецтв (National Endowment for the Arts) присвоїв Лаурідсену звання «Американського Майстра Хорового мистецтва» («American Choral Master»).

Музична мова творів Лаурідсена дуже різноманітна й залежить від особливостей вербального тексту. У своїх латинських сакральних творах, таких як «Lux Aeterna» і «Motets», він часто посиляється на григоріанський спів, поліфонічні прийоми Середньовіччя і Ренесансу, змішує їх із сучасними звучаннями. В той час як інші твори, такі як «Madrigali» і «Cuatro Canciones», є хроматичними або атональними. «Lux Aeterna» Мортена Лаурідсена є яскравим прикладом органічного синтезу традиційного і нового, якщо точніше, то презентацією старо-

го по-новому. Особливості хорової фактури відсилають нас до технік епохи Ренесансу, що, у дусі естетики постмодернізму, взаємодіють з американським стилем 1940-х, зокрема, характерним для музики А. Копленда, та класичним тональним підходом, який визначає вертикальні і горизонтальні рухи (Morten Lauridsen – *Lux Aeterna* – *Introitus*. Retrieved 2020, Feb. 5; Morten Lauridsen. Retrieved 2020, Feb. 4).

З 1993 р. хорова музика Лаурідсена швидко здобуває міжнародну популярність і вважається найбільш часто виконуваною (Wine, T. Et al., 2007: 69–70). У списку улюблених публікою хорових творів – «*Ave Dulcissima Maria*», «*Ave Maria*», «*Les Chansons des Roses*», «*Lux Aeterna*», «*Madrigali: Six Fire Songs on Italian Renaissance Poems*», «*Mid-Winter Songs*», «*O Magnum Mysterium*», «*Three Nocturnes*», «*Ubi Caritas et Amor*», «*O Nata Lux*» (з «*Lux Aeterna*») і «*Sure On This Shining Night*» (з «*Nocturnes*»).

Висновки. Досліджуючи питання історичного формування самобутності американського хорового мистецтва другої половини XX ст., ми дійшли таких висновків.

1. Шляхи розвитку хорового мистецтва Америки визначені культивуванням акапельних форм церковної музики, специфікою концертної практики, особливостями професійного інструментального виконавства та музичної освіти. З іншого боку, в американському хоровому мистецтві розгляданого періоду еkleктично об'єднуються прийоми, запозичені з народної музики чотирьох континентів: Америки, Європи, Африки і Азії.

2. Жанрова палітра американського хорового мистецтва цих часів вирізняється різноманіттям: хорові жанри формувалися відповідно до історично-політичних умов, у яких розвивалося музичне мистецтво.

3. Інноваційні процеси, перетворення і трансформації в сучасній американській професійній хоровій музиці виявляють її інтеграційну специфіку, виразом якої виступають такі феномени: розширення музичного звукового середовища; збагачення акустичних можливостей хорової музики; інтеграційне музичне мислення; метамова, яка формується на основі взаємодії і діалогу різних типів мислення і музичних систем.

Перспективи подальших розвідок. В рамках статті неможливо охопити все розмаїття американської хорової музики, отже, перспективою подальших розвідок є висвітлення хорової творчості таких композиторів, як Стівен Паулюс (Stephen Paulus), Елізабет Браун Ларсен (Libby Larsen), Чень Йі (Chen Yi / 陳怡), Мозес Джордж Хоган (Moses Hogan), Брент Майкл Девідс (Brent Michael Davids), Аарон Джей Керніс (Aaron Jay Kernis), Дженніфер Хігдон (Jennifer Higdon) та інших.

ЛІТЕРАТУРА

- Дубинец, Е. А. (2006). *Made in USA: Музыка – это все, что звучит вокруг*. Москва: Композитор, 416.
- Конен, В. Д. (1965). *Пути американской музыки*. Москва: Музыка, 396.
- Конен, В. Д. (1994). *Третий пласт: новые массовые жанры в музыке XX века*. Москва: Музыка, 160.
- Манулкина, О. Б. (2010). *От Айвза до Адамса: американская музыка XX века*. С.-Петербург: Изд-во Ивана Лимбаха, 784.
- Мийо Д. (1999). *Моя счастливая жизнь*. Москва: Композитор, 395.
- Павлишин, С. (2007). *Американська музика*. Львів, БаК, 316.
- Сигида, С. (2005). Соединенные Штаты Америки. В кн. *История зарубежной музыки. XX век*, сс. 433–515. Москва: Музыка.
- Шнеерсон, Г. (1977). *Портреты американских композиторов. Очерки*. Москва: Музыка, 232.
- Argento, Dominick. (2004). *Catalogue Raisonné as Memoir: A Composer's Life*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 256.
- Chase, Gilbert (1992). *America's Music. From the Pilgrims to the Present (Music in American Life)*. (3rd ed.). Urbana; Chicago: University of Illinois Press, 744.
- Fausser, Annegret (2013). *Sounds of War: Music in the United States During World War II*. New York: Oxford University Press, 384.
- Hamm, Charles (1983). *Music in the New World*. New York: W. W. Norton & Company, 736.
- Hitchcock, Hugh Wiley (2000). *Music in the United States. A historical introduction (4th Edition)*. New Jersey: Pearson, 432.

- Morten Lauridsen – Lux Aeterna – Introitus. Retrieved 2020, February 5, from <https://www.barbosavasquez.com/single-post/2017/11/20/Morten-Lauridsen--Lux-Aeterna-%E2%80%93-Introitus>
- Morten Lauridsen. Retrieved 2020, February 4 from https://en.wikipedia.org/wiki/Morten_Lauridsen
- Oberoi, Krishan. (2019, October 15). Dominick Argento's "Odi et Amo". Retrieved from <https://www.krishanoberoi.com/blog/2019/10/15/dominick-argentos-odi-et-amo>
- Perlis, Vivian (1998). Aaron Copland. Four Motets <https://www.aaroncopland.com/works/four-motets/>
- Perlis, Vivian (1998). Aaron Copland. In the Beginning <https://www.aaroncopland.com/works/in-the-beginning/>
- Struble, John Warthen (1995). *The History of American Classical Music: MacDowell Through Minimalism*. New York: Facts on File, 444.
- Samuel, Barber. Retrieved 2020, February 4 <https://www.wisemusicclassical.com/composer/72/Samuel-Barber/>
- Tischler, Barbara L. (1986). *An American Music: The Search for an American Musical Identity*. New York: Oxford University, 225.
- William Schuman A Free Song, Secular Cantata No. 2 (1942). Retrieved 2020, February 4 from <https://www.wisemusicclassical.com/work/32738/>
- William Bolcom. Retrieved 2020, February 5, from <https://www.williambolcom.com>
- Wine, Tom et al. (2007). *Composers on Composing for Choir*. Chicago: GIA Publications, 251.
- Zuck, Barbara A. (1980). *A History of Musical Americanism*. Ann Arbor: UMI Research Press, 383.

REFERENCES

- Dubinets, E. A. (2006). *Made in USA. Muzyka – eto vse, chto zvuchit vokrug [Made in USA: Music is everything that sounds around]*. Moscow: Kompozitor, 416 [in Russian].
- Konen, V. (1965). *Puti amerikanskoy muzyki [The ways of American Music]*. Moscow: Muzyka, 396 [in Russian].
- Konen, V. (1994). *Tretiy plast: novye massovye zhanry v muzyke XX veka [The*

- third layer: new mass genres in the music of the 20th century*]. Moscow: Muzyka, 160 [in Russian].
- Manulkina, O. (2010). *Ot Ayvza do Adamsa: amerikanskaya muzyka XX veka* [From Ives to Adams: American Music of the 20th Century]. St. Petersburg: Izdatelstvo Ivana Limbakha, 784 [in Russian].
- Millau, D. (1999). *Moya schastlivaya zhizn* [My happy life]. Moscow: Kompozitor, 395 [in Russian].
- Pavlyshyn, S. (2007). *Amerykanska muzyka* [American music]. Lviv: BaK, 316 [in Ukrainian].
- Sigida, S. (2005). Soedinennyye Shtaty Ameriki [United States of America]. In *Istoriya zarubezhnoy muzyki. XX vek* [History of foreign music. XX century], pp. 433–515. Moscow: Music [in Russian].
- Shneerson, G. (1977). *Portrety amerikanskikh kompozitorov. Ocherki* [Portraits of American Composers. Essays]. Moscow: Muzyka, 232 [in Russian].
- Argento, Dominick. (2004). *Catalogue Raisonné as Memoir. A Composer's Life*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 256.
- Chase, Gilbert (1992). *America's Music. From the Pilgrims to the Present (Music in American Life)*. (3rd ed.). Urbana; Chicago: University of Illinois Press, 744.
- Fausser, Annegret (2013). *Sounds of War: Music in the United States During World War II*. New York: Oxford University Press, 384.
- Hamm, Charles (1983). *Music in the New World*. New York: W. W. Norton & Company, 736.
- Hitchcock, Hugh Wiley (2000). *Music in the United States. A historical introduction* (4th Edition). New Jersey: Pearson, 432.
- Morten Lauridsen – Lux Aeterna – Introitus. Retrieved 2020, February 5, from <https://www.barbosavasquez.com/single-post/2017/11/20/Morten-Lauridsen--Lux-Aeterna-%E2%80%93-Introitus>
- Morten Lauridsen. Retrieved 2020, February 4 from https://en.wikipedia.org/wiki/Morten_Lauridsen
- Oberoi, Krishan. (2019, October 15). Dominick Argento's "Odi et Amo". Retrieved from <https://www.krishanoberoi.com/blog/2019/10/15/dominick-argentos-odi-et-amo>
- Perlis, Vivian (1998). Aaron Copland. Four Motets <https://www.aaroncopland.com/works/four-motets/>.

- Perlis, Vivian (1998). Aaron Copland. In the Beginning <https://www.aaroncopland.com/works/in-the-beginning/>
- Struble, John Warthen (1995). *The History of American Classical Music: MacDowell Through Minimalism*. New York: Facts on File, 444.
- Samuel, Barber. Retrieved 2020, February 4 <https://www.wisemusicclassical.com/composer/72/Samuel-Barber/>
- Tischler, Barbara L. (1986). *An American Music: The Search for an American Musical Identity*. New York: Oxford University, 225.
- William Schuman A Free Song, Secular Cantata No. 2 (1942). Retrieved 2020, February 4 from <https://www.wisemusicclassical.com/work/32738/>
- William Bolcom. Retrieved 2020, February 5, from <https://www.williambolcom.com>
- Wine, Tom et al. (2007). *Composers on Composing for Choir*. Chicago: GIA Publications, 251.
- Zuck, Barbara A. (1980). *A History of Musical Americanism*. Ann Arbor: UMI Research Press, 383.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2020 р.